

ISSN (Print) 2616-678X
ISSN (Online) 2663-1288

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Серия **ФИЛОЛОГИЯ**
PHILOLOGY Series

№2(131)/2020

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Нұр-Сұлтан, 2020

Nur-Sultan, 2020

Нур-Султан, 2020

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан,
Қазақстан

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	ф.ғ.д., проф., Баку мемлекеттік университеті, Баку, Әзірбайжан
Ақматалиев Абдылдажан	ф.ғ.д., проф., Қырғызстан Ұлттық ғылым академиясы, Бішкек, Қырғызстан
Аймұхамбет Жанат	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Бахтикиреева Улдана	ф.ғ.д., проф., Ресей халықтар достығы университеті, Мәскеу, Ресей
Беженару Людмила	ф.ғ.д., проф., Яссы мемлекеттік университеті, Яссы, Румыния
Бейсембаева Жанаргүл	ф.ғ.к., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Біжкенова Айгүл	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Жақыпов Жантас	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Журавлева Евгения	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Жан Динжиң	PhD, проф., Миньцзу университеті, Пекин, Қытай
Ескеева Мағрипа	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ержласун Гүлжанат	PhD, проф., Хаджи Байрам Вели университеті, Анкара, Түркия
Қасқабасов Сейіт	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Негимов Серік	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Нұрғали Қадиша	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Нуриева Фануза	ф.ғ.д., проф., Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ
Райхл Карл	ф.ғ.д., проф., Бонн университеті, Бонн, Германия
Рахманов Носимхан	ф.ғ.д., проф., Ә. Науаи атындағы Ташкент өзбек тілі және әдебиеті мемлекеттік университеті, Ташкент, Өзбекстан
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф., Тіл және халықаралық білім бойынша бірлескен ұлттық комитеті, Вашингтон, АҚШ
Сәтенова Серіккүл	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Тәжібаева Сәуле	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Тұрысбек Рақымжан	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Хисамитдинова Фирдаус	ф.ғ.д., проф., Уфа федералды зерттеу орталығы, Уфа, Башқұртстан, РФ
Чернявская Валерия	ф.ғ.д., проф., Лингводидактика жоғары мектебі, Санкт-Петербург, Ресей
Шәріп Амантай	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Шәріпова Гүлбану	ф.ғ.к., доцент м.а., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Экиджи Метин	PhD, проф., Эгей университеті, Измир, Түркия
Янковски Хенрих	PhD, проф., А. Мицкевич атынд. Польша университеті, Познань, Польша

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қ. Сәтбаев к-сі, 2, 402 каб.

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген: Г.Е. Базылхан

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.
Мерзімділігі: жылына 4 рет. Тиражы: 25 дана. Басуға 08.06.2020 ж. қол қойылды.
Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 13/1,
тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31-413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief Dikhan Kamzabekuly

Doctor of philology, academician of NAS RK, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Deputy Editor-in-Chief Zharkynbekova Sholpan

Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof., Baku State University, Baku, Azerbaidzhan
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof., National Academy of science of KR, Bishkek, KR
Aimukhambet Zhanat	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof., RUDN University, Moscow, Russia
Beisembayeva Zhanargul	Can. of philology, L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof., University UAIC, Iasi, Romania
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. Higher school of linguodidactics and translation, Saint Petersburg, Russia
Erzhiasun Güljanat	PhD, Prof., Hasi Bayram Veli University, Ankara, Turkey
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Henryk Jankowski	PhD, Prof., Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof., UFRK RAS, Ufa, Bashkortostan, RF
Metin Ekiji	PhD, Prof., Ege University, Izmir, Turkey
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof., Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof., University of Bonn, Bonn, Germany
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof., Tashkent State University of Uzbek language and literature, Tashkent, Uzbekistan
Rivers William Patrick	PhD, Prof., Joint national Committee on languages and international education, Washington, USA
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Sharip Amantay	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, as. Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Turysbek Rakymzhan	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Zhang Dingjing	PhD, Prof., Minzu University of China, Beijing, China
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan

Editorial address: 2, Satbayev str., of. 402, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008

Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: G. Ye. Bazylkhan

Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N. Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 25 copies. Signed in print: 08.06.2020

Address of printing house: 13/1 Kazhimukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)

© L.N. Gumilyov Eurasian National University

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, академик НАН РК, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф., ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	д.ф.н., проф., Бакинский государственный университет, Баку, Азербайджан
Акматалиев Абдылдажан	д.ф.н., проф., Национальная академия наук КР, Бишкек, Киргизия
Аймухамбет Жанат	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Бахтикиреева Улданай	д.ф.н., проф. Российский университет дружбы народов, Москва, Россия
Беженару Людмила	д.ф.н., проф. Ясский государственный университет, Яссы, Румыния
Бейсембаева Жанаргуль	к.ф.н., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Бижкенова Айгуль	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Жакыпов Жантас	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Жан Динжин	PhD, проф., Китайский университет Миньцзу, Пекин, Китай
Журавлева Евгения	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Ескеева Магрипа	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Ержласун Гульжанат	PhD, проф. Университет Хаджи-Байрам Вели, Анкара, Турция
Каскабасов Сеит	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Негимов Серик	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Нургали Кадиша	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Нуриева Фануза	д.ф.н., проф., Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ
Райхл Карл	д.ф.н., проф., Боннский университет, Бонн, Германия
Рахманов Насимхон	д.ф.н., проф., Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы имени А. Навои, Ташкент, Узбекистан
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф., Совместный Национальный комитет по языкам и международному образованию, Вашингтон, США
Сатенова Сериккуль	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Тажобаева Сауле	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Турьсбек Рахимжан	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Хисамитдинова Фирдаус	д.ф.н., проф., УФИЦ РАН, Уфа, Башкортостан, РФ
Чернявская Валерия	д.ф.н., проф., Высшая школа лингводидактики и перевода, Санкт-Петербург, РФ
Шарип Амантай	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Шарипова Гульбану	к.ф.н., и.о. доцента, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Экиджи Метин	PhD, проф., Эгейский университет, Измир, Турция
Янковский Хенрих	PhD, проф., Университет имени Адама Мицкевича в Познани, Познань, Польша

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. К.Сатпаева, 2, каб. 402
Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка: Г.Е. Базылхан

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ
Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018 г.
Периодичность: 4 раза в год. Тираж: 25 экземпляров. Подписано в печать 08.06.2020 г.
Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажымукана, 13/1, тел.: +7(7172)709-500
(вн. 31-413)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

Фольклор және әдебиеттану

<i>Амангазықызы М.</i> Қазақ прозасындағы астана образы	8-15
<i>Андасова М.М.</i> Жаһандық контекстегі классикалық жапон әдебиеті («Гэндзи хикаясы» негізінде)	16-21
<i>Демесинова Л.М.</i> «Архетип» ұғымының кейбір теориялық аспектілері	22-29
<i>Ердембеков Б.А., Султанғалиева О.Қ.</i> Мейірхан Ақдәулетұлы поэзиясындағы идеялық-көркемдік ізденістер	30-36
<i>Звонарёва Л.У., Звонарёв О.В.</i> «Күміс ғасыр» әйел ақындарының шығармашылығындағы Шығыс мифологиялық сарындары.....	37-46
<i>Зиоллаева А.Қ., Балтымова М.Р.</i> Мұқағали Мақатаев поэзиясындағы интермәтіндік көріністер	47-52
<i>Сатбаева А.Б.</i> XX ғасырдағы америка және қазақ әдебиетіндегі маскулиндік стереотиптер	53-61
<i>Таджиев Х.Х., Қортабаева Г.Қ.</i> “Қазыналы Оңтүстік” көптомдығындағы Нұралы Нысанбайұлының әдеби мұрасы	62-70
<i>Ташимбаева С.Ж.</i> Ақтамберді Сарыұлы толғауларының әлеуметтік-психологиялық мәнін зерделеу	71-76

Лингвистика және әдістеме

<i>Ақынова Д.Б., Баекеева Ж.Х.</i> Қостілділер сөйлеуіндегі грамматикалық интерференция	77-86
<i>Алдабердіқызы А., Аязбаева А.М.</i> Оқу сауаттылығы: анықтамалары мен қолданыс аясы	87-93
<i>Балабекова Қ.Ш.</i> Тұрмыс-салт ертегілеріндегі мақал-мәтелдердің этнолингвистикалық сипаты	94-100
<i>Есентемирова А.М.</i> Иллокутивті әсер - көркем аударма сәйкестігінің өлшемі	101-112
<i>Кожрахметова Г.А., Тажиббаева С.Ж.</i> Қазақ тіліндегі «шолпы» атауының аударылу ерекшеліктері	113-120
<i>Қамзабекұлы Д.</i> «Рухани жаңғыру» - адамзаттық құндылық	121-127
<i>Өтелбай Г., Әшенова А.</i> Тілді оқыту және ОӘК: жетілдіру ізденісі	128-134
<i>Рахимбаева Г.К.</i> Тарихи жырлардың тілдік ерекшеліктері	135-142

Contents

Folklore and Literary Studies

<i>Amangazykyzy M.</i> The image of capital in the Kazakh prose	8-15
<i>Andassova M.M.</i> Classical Japanese Literature in the Global Context (on Genji monogatari)	16-21
<i>Demessinova L.M.</i> Some theoretical aspects of the concept «archetype».....	22-29
<i>Yerdembekov B.A., Sultangalieva O.K.</i> Ideological and artistic searches in the poetry of Meyrkhan Akdauletuly	30-36
<i>Zvonareva L.M., Zvonarev O.</i> Mythological motifs of the East in the works of Silver age poetess	37-46
<i>Zinollaeva A.K., Baltymova M.R.</i> The manifestation of intertextuality in the poetry of Mukagali Makatayev	47-52
<i>Satbayeva A.B.</i> Masculine stereotypes in American and Kazakh literature of the XX century	53-61
<i>Tadzhiyev Kh.Kh., Kortabayeva G.K.</i> Literary heritage of the Nurali Nysanbaiuly in the multivolume “Kazynaly Ontustik”	62-70
<i>Tashimbayeva S.Zh.</i> Study of the socio-psychological significance of the tolgau Aktamberdi Saryuly	71-76

Linguistics and methodics

<i>Akynova D.B., Bayekeyeva Zh.Kh.</i> Grammatical interference in bilingual speech	77-86
<i>Aldaberdikyzy A., Ayazbayeva A.M.</i> Reading literacy: definitions and implications.....	87-93
<i>Balabekova K.Sh.</i> Ethnolinguistic character of proverbs and sayings in everyday tales	94-100
<i>Yessentemirova A.</i> Illocutionary influence as the criterion of literary translation authenticity	101-112
<i>Kozhakhmetova G.A., Tazhibayeva S.Zh.</i> Peculiarities of translation of Kazakh jewelry “sholpy”	113-120
<i>Kamzabek-uly D.</i> “Ruhani Zhangyru” – a common value	121-127
<i>Otelbay G., Ashenova A.</i> Teaching language and EMC: the ways of improvement	128-134
<i>Rakhimbayeva G.K.</i> Linguistic features of historical epics	135-142

Содержание

Фольклор и литературоведение

<i>Амангазыкызы М.</i> Образ столицы в казахской прозе	8-15
<i>Андасова М.М.</i> Японская классическая литература в глобальном контексте (на материале «Повести о Гэндзи»)	16-21
<i>Демесинова Л.М.</i> Некоторые теоретические аспекты понятия «архетип»	22-29
<i>Ердембеков Б.А., Султангалиева О.К.</i> Идеино-художественные искания в поэзии Мейрхана Акдаулетулы	30-36
<i>Звонарёва Л.У., Звонарёв О.В.</i> Мифологические мотивы Востока в творчестве поэтесс Серебряного века	37-46
<i>Зиоллаева А.К., Балтымова М.Р.</i> Проявление интертекстуальности в поэзии Мукагали Макатаева	47-52
<i>Сатбаева А.Б.</i> Маскуллинные стереотипы в американской и казахской литературе XX века	53-61
<i>Таджиев Х.Х., Қортабаева Г.К.</i> Литературное наследие Нуралы Нысанбайулы в многотомнике “Казыналы Онтустик”	62-70
<i>Ташимбаева С.Ж.</i> Изучение социально-психологической значимости толгау Ақтамберды Сарыулы	71-76

Лингвистика и методика

<i>Акынова Д.Б., Бакеева Ж.Х.</i> Грамматическая интерференция в речи билингов	77-86
<i>Алдабердіқызы А., Аязбаева А.М.</i> Читательская грамотность: определения и сфера употребления	87-93
<i>Балабекова К.Ш.</i> Этнолингвистический характер пословиц и поговорок в бытовых сказках	94-100
<i>Есентемирова А.М.</i> Иллокутивное воздействие как критерий аутентичности художественного перевода	101-112
<i>Кожаметова Г.А., Тажимаева С.Ж.</i> Особенности перевода названия казахского украшения «шолпы»	113-120
<i>Камзабек-улы Д.</i> «Рухани жангыру» - общечеловеческая ценность	121-127
<i>Отелбай Г., Ашенова А.</i> Языковое обучение и УМК: пути совершенствования ..	128-134
<i>Рахимбаева Г.К.</i> Лингвистические особенности исторических эпосов	135-142

XFTAP 17.71.07

Г.К. Рахимбаева

*Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік техникалық университеті
Өскемен, Қазақстан
(E-mail: grk_15@mail.ru)*

Тарихи жырлардың тілдік ерекшеліктері

Андатпа. Қазақ халық ауыз әдебиетінің ең көлемді жанрларының бірі – эпоста кірме сөздер, көнерген сөздер мен түрлі тілдік элементтер жиі қолданылады. Олар белгілі бір дәуірдің тұрмыс-тіршілігін, сол кездегі дүниетанымды, ой-сананы, ұлттық болмысымызды дәл таныта алады. Мақалада тарихи жырлардың кейбір нұсқаларында, соның ішінде, «Барақ батыр, Абылай», «Базар батыр», «Мырзаш батыр», «Тобағұл батыр» жырларында көптеп кездесетін араб, парсы, орыс тілдері сөздерінің қолдану сипатына ғылыми тұрғыда талдау жасалып, нақты мысалдар негізінде дәлелденеді. Жырлардағы оқырман қауым үшін мағынасы түсініксіздеу араб, парсы тілдерінен енген кірме сөздерге немесе диалектизм, говор, архаизм, тіпті, дыбыс алмасулар мен ауызекі сөйлеу тілі элементтеріне түсіндірме беріліп, олардың мағыналық, этимологиялық даму ерекшеліктері, қолданылу мақсаты айқындалады.

Түйін сөздер: тарихи жыр, кірме сөздер, диалектизм, говор, архаизм, дыбыс алмасулар, ауызекі тілі сөйлеу элементтері.

DOI : <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2020-131-2-135-142>

Түсті:05.02.20 / **Қайта түзетілді:** 03.03.20 / **Жарияланымға рұқсат етілді:** 08.06.20

Кіріспе. Тарихи жырлар мен батырлар жырларының кейбір нұсқаларында араб, парсы, өзбек, орыс тілдерінің сөздері көптеп кездеседі. Осы ретте ғалым Ө. Құрышжанов «бұрын эпос жырларын айтып жүрген жыршылардың көпшілігі ескіше хат таныған ақындар. Олар араб, парсы тілдерінен, шығыс әдебиетінен аздап болса да хабардар болғандықтан, жанынан жекелеген сөздер мен сөйлемдерді қосып отырған. Эпос жырларында араб, парсы сөздерінің бірқатарын осындай ақындардың қоспалары деп қарау керек», - дейді [1, 4 б.].

Демек, кірме сөздердің жыр мәтіндерінде қолданылуының бірден-бір себебін келтірілген пікірден тапқандай боламыз. Ал жырлардағы мұндай кірме сөздердің мағынасын түсіндіру үшін сөздік немесе арнайы түсіндірмелер қажет. Осы ретте «словарный комментарий имеет целью объяснить читателю те слова и обороты речи, которые отличаются от обычного словоупотребления в современном литературном языке и потому могут быть и не поняты читателем и поняты неверно. К таким словам и оборотам относятся архаизмы, неологизмы, диалектизмы, народные этимологии и т.п.», - деген пікір айтады Е.И. Прохоров [2, 162 б.].

Мақсаты. «Барақ батыр, Абылай», «Базар батыр», «Мырзаш батыр», «Тобағұл батыр» тарихи жырларындағы тілдік элементтердің қолданылу сипатына талдау жасау.

Міндеті. Талдауға алынған тарихи жырлардағы тілдік элементтердің (кірме сөз, диалектизмдер және т.б.) қолданылу сипатын нақты мысалдар негізінде дәлелдеп, ғылыми тұрғыдан талдау беру.

Әдістер. Мақаланы жазу барысында сипаттау, салыстыра-салғастыра зерттеу әдістері қолданылды. Фольклортану мен тіл біліміне қатысты ғылыми-зерттеу еңбектері басты нысанаға алынды.

Зерттеудің талдануы. Жоғарыда берілген ғалымдардың пікірлеріне жүгіне отырып,

тарихи жырлардағы оқырман қауым үшін мағынасы түсініксіздеу араб, парсы тілдерінен енген кірме сөздерге немесе диалектизм, говорларға, архаизм, тіпті, дыбыс алмасулар мен ауызекі сөйлеу тілі элементтеріне түсіндірме беріп өткенді жөн көрдік. Жырларда, әсіресе, араб сөздері көп кездеседі. Мысалы:

Енді сабыр қылуға тағаты жоқ,
Тәңірі салса не көрмес бұл ғазиз бас...
Әліммен «ана бар ғой» жолдас болдым,
Жүргем жоқ бекер қаңғып мен-дағы жай...
Келгем жоқ тауап қылып, қажы барып,
Мен бардым Үрімжінің боғдасына...[3, 44-71 бб.].
...Қолыма қалам алдым хат жазарға,
Паһымлап бір қағазға ат жазарға...
...Жазамын бір қиссаны тарих қылып,
Тұтқында мен ғаріптің әңгімесі...
...Адамға мехнат көрмей рахат келмес,
Ашылар мехнат көрсе ердің бағы...
Тентіреп әлі отырмыз бұл жалғаннан,
Ғазрайил қылса фарман кімді алмаған...
...Жаралдым әуладымнан асылым қазақ,
Тағдырда бенде болса тартар ғазап...
Тәкаппарлық дағуасын қыламын деп,
Дарияға перғауын да ғарық болған...
...Мәзүлім адал жандар күнәсі жоқ,
Түсірді мұндай күйге құдірет күшті...[3, 54-84 бб.].

Осындағы «ғазиз» сөзі – құрметті, қымбатты, «әлім» сөзі – ғалым, оқымысты, «тауап» сөзі – құлшылық, «паһымлап» сөзі – түсіну, «мехнат» сөзі – ауыртпалық, бақытсыздық, қырсық, «ғазрайил» сөзі – әзірейіл (яғни мұсылмандардың ұғымынша жан алушы қаза періштесі), «фарман» сөзі – бұйрық, әмір, «әуләт» сөзі – әулет, «ғазап» – азап, «мәзүлім» – бейшара, «ғарық» сөзі суға батқан деген мағынаны береді [4, 15-46 бб.].

Сонымен қатар, парсы сөздері де біраз қолданыс тапқан. Мысалы:

Бақанменен төмпештеп жам сатып жүр...[3, 84 б.].
Жалғыздық түсті басына,
Келмеді ешкім қасына
Барлыбай берен сол кезде
Дәл он алты жасында...[5, 47 б.].

Осы мысалдардағы «жам» – сопақ, дөңгелектеу етіп істелетін металл ыдыс, «берен» сөзі қыран, ер, батыр, өжет деген мағынада ұғынылады [5, 35 б.].

Жырларда орыс тілінен енген сөздер өте көп кездеседі. Мысалы:

Екінші сөтке өткенде,
Үшінші сөтке жеткенде,
Қарасын көріп Базардың
Көңілі судай тасыды...
Комәндір бұйрық қылған соң,
Солдаттар нені аямақ...
Дереу жазып бір қағаз,
Сыртына пешат жапсырды...
...Аузын жиып алғанша,
Наганды қолға алғанша,
Үшеуіне үш батыр

Қолма - қол келіп шап етті...[6, 43-47 бб.].

Сонымен қатар, пристав, генерал, полиция, помещик, расход, поезд, большевик, меньшевик, пулемёт, батальон сияқты сөздер де көптен-көп қолданыс табады. Осындағы орыс тілінен енген сөздердің мағынасы онсыз да түсінікті (ол сөздер жырда қалай жазылса, жұмысымызда да өзгертілмей, дәл сол қалпында берілді). Бұл сөздердің жырға тарихтағы жаңалықтар мен өзгерістер нәтижесінде енгендігі түсінікті және өз кезеңі үшін неологизмдер болып саналғандығы белгілі. Бұндай сөздер тек жоғарыдағы жырларда ғана емес, XIX- XX ғасырларда патша үкіметінің қарулы күшімен шайқасқан халық көтерілісін бейнелейтін туындылардың көпшілігінде кездеседі.

Жырларда араб, парсы және тағы да басқа өзге тілдерден енген сөздермен қатар, оқырман қауымға түсініксіз қалмақ - монғол тілдерінің элементтері де арақидік кездесіп отырады. Мысалы:

Шатырға енді кіріп келді Кәрім,
«Әмір сайқын», өз тілі,- деді Кәрім ...
...Алдындағы көкірден бірер алып,
Ақтара сөз сөйледі барлық шынды...
...Құдая кескектіге кез келтірдің,
Тартады бұркылдатып күнде найын...

Осындағы «әмір сайқын» сәлемдесудің ретін білдіретін сөз, ал «көкір» - сусын, «найын» – мүштік (темекі түтігі). Сол сияқты жыр тілінде бір аудан немесе облыс көлемінде ғана қолданылып, жалпыхалықтық сипат алмаған жергілікті сөздер, яғни диалектизмдер көптеп кездеседі. Мысалы:

Телмірген пияладан екі көзім,
Кірмепті құлағына айтқан сөзім...
Баянды болсын батырым,
Ел қорғаған намысың.
Әмсе жолың болғай - ды,
Дара туған арысың...
...Бақыр сорпа бір ішкен,
Бір жерде туып, бірге өскен...
...Садыр айтты: «Түнейміз бүгін мұнда,
Азанда аттанамыз ертең таңда” ...
Жиналсын он мың мата тез арада,
Көн тері шақай керек бір пар дара...[7, 85-89 бб.].

деген үзінділердегі әмсе, азанда, шақай, бақыр сөздерінің әдеби варианты әрқашан, ерте, сандал (жаздық аяқ киім), ожау деп [7, 12-36 бб.], пияла сөзінің мағынасын үлкен кесе деп түсінген жөн [8, 512 б.].

Өйткені, Б.В.Томашевский сөзімен айтсақ «К диалектизмам почти всегда имеются синонимы в литературном языке» [9, 156 б.].

Жыр тілінде лексикалық ерекшеліктері ғана емес, дыбыс алмасулар да ұшырайды. Мәселен:

Қан төгіп, малды шашып, елді шапты,
Ел күйзеліп дұшманнан қасірет тартты...
Бұйырса келер жылы амандасып,
Солтаныңыз Шотанға барып қайтам...
Мұхтар да бір өнерден құр қалмаған,
Бәйге алып палуандықпен елі сүйген... [10, 21 б.].
...Бір күні жатыр еді Мырзаш үйде,
Ат дүбірі естілді бакса дүзде...

...Дүнияқоңыз, баққұмар,
Азғындаған жан екен...[3, 85-95 бб.]
...Мешінен шыққан түтіні
Еліме сәлем айтар ма? [7, 36 бб.]

деген үзінділердегі, дұшпан сөзі дұшман (п/м) боп, сұлтан - солтан (о/ұ), балуан-пауан (б/п), түзде - дүзде (т/д), дүниеқоңыз- дүнияқоңыз (е/я), пеш - меш (п/м) болып дыбыс алмасулармен келіп тұр. Сонымен қатар, жырларда ауызекі сөйлеу тілінің элементтері ұшырасады. Сол сияқты, ерте замандарда араб, парсы тілдерінен еніп, төл сөзімізге айналып кеткен уағда сияқты кейбір сөздер түпнұсқа қалпында берілген. Мәселен:

Қай қазақ қарсы келсе талқан етем,
Буамын уағдама белді бекем...
...деп Шомат қолын жайып бата берді,
Ел сыйлап ыразы болды дана ерді...немесе:
...О басынан әтей Мырзаш ертіп келген,
Кәрім шешен атанған осы кісі...
...Мағлұмдап кеткенім артық болмас,
Қалидың қолындағы мылтық жайын...
...Өмірдің доңғалағы зырлап өтті,
Көзден ғайып болды да бәрі кетті...
...Ылаж болса қайтыңыз мұнда келіп,
Бір ақыл қоспақшымыз өзіңізге... [10, 31-43 бб.]
...Ертегі сөз бұл емес,
Кешегі болған уақиға,
Шын сөзге жұртым сенеді...[3, 89-96 бб.]
...Күш жетіп жеңбей жауынды,
Басқа қайла болмайды...[5, 49 б.]

Келтірілген мысалдардағы уағда сөзінің дұрыс нұсқасы уәде, разы - риза, зиян - зейін, әтейілеп, әтей - әдейі, мағлұмдап - мәлімдеп, доңғалағы - дөңгелегі, ылаж - лаж, уақиға - оқиға, қайла - айла болмақ. Сонымен қатар, қазақ тілінің түсіндірме сөздігіне сүйене отырып, жырларда қолданыс тапқан, бірақ бүгінде көп қолданыла бермейтін кейбір сөздердің мағынасына түсінік бере өтсек:

Тыңдаңдар, шеріктерім, құлағың сал,
Қазақтан алып берем өте көп мал...[3, 90 б.]
Қалмаққа қарай бет алып
Шерік тартып жүрісті...[5, 49 б.]
Кілем, кежім жайнаған,
Қалың көшке кез болды...[5, 49 б.]

деген мысалдардағы шерік сөзі сарбаз, жауынгер деген ұғымды береді [11, 206 б.]. Ал кежім сөзі - кестелеп, оюлап жасаған әдемі ат жабу деген мағынада ұғынылады [12, 548 б.].

Жоғарыда айтылғандардың барлығын ескере келе «жергілікті ерекшеліктердің арасында шын мәнінде осы мекенді шоғырлана қоныстанған тайпалардың ескіден келе жатқан реликт есебіндегі жеке сөздері мен сөйлеу мәнері де, жалпы ауызекі сөйлеу ерекшеліктері де, көрші ұлыстың не халықтың тіліндегі ерекшеліктер де сақталады. Әрбір жыршы өз ортасының перзенті болғандықтан, жыр тектінде, сол органың әсері байқалары сөзсіз», - деген пікірге тоқталғанды жөн көрдік [13, 17 б.].

Қорытынды. Сонымен, жоғарыда айтылған ойларды тұжырымдай келе төмендегідей пікір түйіндеуге болады. «Базар батыр» жырының араб және кирилл әріптерінде қағазға түскен вариацияларын салыстыра келе жасалған түйін: Кітапханаға 1941 жылы өткізілген жырдың түпнұсқасында жоқ, алайда 1953 жылы тапсырылған кириллица әрпіндегі вари-

ациясында бар тарау - туындының құрамына кейіннен кіргізілген «қоспа» деген ойдамыз. Кирилл әрпіндегі тарау тілінің күрт өзгеріске түсуі, оның өзіндік стиль ерекшелігі осыны аңғартады. Өйткені авторды (мәселе - «қоспаның» авторы туралы) анықтаудағы орын алған тәсілдің бірі-туындының тілі екенін ескерсек, «қоспа» тарау тілі алдыңғылардан мүлде бөлек, әрі кірме сөздермен тым шұбарланып кеткен. Тараудың «қоспа» екенін, сонымен қатар, онда қолданыс тапқан «алла», «құдай» деген сөздер, жалпы, дінге қатысты ойлар дәлелдей түседі. Себебі эпос атаулы цензураның сүзгісінен өтіп, қатаң сынға алынған сол кезеңдерде, әрі атеистік саясат дәуірлеп тұрған кеңес кезінде құдайды ауызға алып, дінге қатысты сөздер айту, ой қозғау әсте мүмкін емес еді.

–Жырға қосылған тарауға латын әрпіндегі тарихи өлең негіз болған. Өйткені кириллица әрпіндегі вариацияға түпнұсқада жоқ біраз шумақтар кіргізілген, ал ол шумақтар тікелей тарихи өлеңнен алынған. Бұған жұмыс барысында өлең мен жырды салыстыра отырып көз жеткізілді. Тек бір айырмашылық – оқиға жырда I жақта берілсе, тарихи өлеңде III жақта айтылады. Жырда тарихи өлеңдегі сөз, сөз тіркестері синоним сөздермен алмастырылып берілген, өлеңнің буын саны, ұйқасы, мазмұны сақтала отырып, көлем жағынан кеңейтілген.

–Жырдың кирилл әрпімен берілген вариациясындағы аталмыш тарау – Жангөдей жыршыша жырлағысы келген бір ақынның ойдан қосқаны, яғни сол кездегі кітаби әдебиеттің әсері тиген адамның құрастырғаны деп шамалаймыз. Кітаби ақын деп айтуымызға себеп «қоспа» тарау ішіндегі біраз тіркестер (мысалы, «жаміғат құлағың сап тыңдасаңыз, тұтқында Базар шердің әңгімесі»), ой-пікірлер кітаби қиссалардың сарынына ұқсас келеді.

«Барақ батыр, Абылай», «Базар батыр», «Мырзаш батыр» жырларында кірме сөздердің көптеп қолданыс табуы – араб, парсы мәдениетінің әсерінен деп танымыз. Ал жырлар ішінде жергілікті тіл ерекшеліктерінің кездесуі – жыршыны қоршаған ортаның әсерінен болады. Алайда оған бола туындылардың көркемдік деңгейі төмендемесі хақ, қалай болғанда да ол жырлар жалпыға ортақ бүкіл халықтық рухани мұра болып табылады.

«Базар батыр», «Барақ батыр, Абылай» жырларында бейнеленген жоңғар шапқыншылығы, «Мырзаш батырда» көрініс тапқан қалмақтардың бір бұтағы - ұранқайлармен арадағы ұрыс, «Тобағұл батырда» суреттелген саяси - әлеуметтік жағдай, әлеуметтік теңсіздік мәселесі – бәрі де өмірде шынайы болған оқиғалар тізбегі. Бұл жырларды оқи отырып, халықтың басынан кешкен тарихын, жүріп өткен жолын айқын тануға болады. Жырлардағы оқиғалар XVIII - XX ғасырлар арасын қамтиды, яғни, «Базар батыр» және «Барақ батыр, Абылай» жырында – XVIII ғасыр, «Мырзаш батырда» – XIX ғасырдың бірінші жартысы, «Тобағұл батырда» – XX ғасырдың басы. Жырлардан сол ғасырлардағы тілдік ерекшеліктерді айқын танымыз.

«Тобағұл батыр» жырындағы кейіпкерлер өзге эпос кейіпкерлеріндей күшіне сеніп, жеңіске жеткен жандар емес, нақтылы ісіне сенім артқан қатардағы қарапайым адамдар. Сондықтан бұндай жырларда идеализация мәселесі бәсеңдеп, нақтылық басым болады. Оның сюжеті де эпикалық дәстүрден өтпегендіктен, көркемдеуге түспеген, әсірелеуден ада. Жырдың осындай сипаты тарихи шындықтың көмескіленбегендігін аңғартады. Демек, «Тобағұл батыр» сияқты нақты тарихи эпоста қиял элементтерінен гөрі, нақты өмір шындығы негізге алынады. Ақын - жыршылар өмірлік оқиғаларға арқа сүйей отырып, сөз кестесі мен кірме сөздерді орынды пайдалану арқылы нақты тарихи жырлар тудырған. «Тобағұл батыр» жырының осындай сипаты оны нақты тарихи эпос ретінде тануға негіз болады.

«Тобағұл батыр» жырында, әсіресе, орыс тілінен енген сөздер көптеп қолданылады. Өйткені аталмыш жыр XX ғасырдың басында жазылған, жырдың туу дәуірі, тіптен, бергі заман болып табылмақ. Ал XX ғасырда ірі қоғамдық-әлеуметтік өзгерістер, тұңғыш орыс төңкерісі, шаруалар көтерілісі, Қазан төңкерісі, ақтармен күрес сияқты оқиғалар жырланды, халық түрлі тарихи оқиғаларды бастан өткерді. Демек, осы ғасырда туындап, патша

үкіметінің қарулы күштерімен күрескен халық көтерілісін суреттейтін тарихи жырлардың қай-қайсысында да орыс тілінен енген сөздердің көп кездесуі – заңды құбылыс, яғни, тікелей тарихи жағдайлармен байланысты қолданысқа енді.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Сарыбаев Ш., Құрышжанов Ә. Эпос шығармаларының текстологиясы туралы // Қазақ әдебиеті. -1959. №20. - С. 4.
- 2 Прохоров Е.И. Текстология. – Москва: Высшая школа, 1966. –С. 244.
- 3 Қыдырмоллаұлы Н. Шығармалары. – Алматы, ҚР ҒА ӘӨИ, 1978, № 874 бума, 1, 2, 3 – дәптерлер.
- 4 Арабша – қазақша сөздік. 2-том. – Алматы: Мектеп, 1989. –285 б.
- 5 Барақ батыр, Абылай. Жырлаушысы – Б. Тұрсынбаев. – Алматы, ҚР ҒА ОҒК, 1946,744 бума, 2 –дәптер.
- 6 Базар батыр. Жырлаушысы – Б.Тұрсынбаев. – Алматы, ҚР ҒА ОҒК, 1941-1942, 358 бума, 5 –дәптер.
- 7 Қазақ тілінің диалектологиялық сөздігі. 1-том. – Алматы: Ғылым, 1996. –196 б.
- 8 Аманжолов С. Вопросы диалектологии и истории казахского языка. Учебное пособие, 2-е издание, дополненное. – Алматы: Санат, 1997.- С.608.
- 9 Томашевский Б.В. Стилистика и стихосложение. –Ленинград: Гос.уч. пед.изд., 1962. –С. 534.
- 10 Тобағұл батыр. Жырлаушысы – Е. Құнанбаев. –Алматы: ҚР ҒА ӘӨИ, 302 бума, 5 –дәптер.
- 11 Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. 1-том. – Алматы: Ғылым, 1986. –512 б.
- 12 Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. 4-том. – Алматы: Ғылым, 1979.– 672 б.
- 13 Жұбанов Е., Малбақов М. «Қозы Көрпеш – Баян сұлу» жырының текстологиясы. –Алматы: Ғылым, 1994. –143 б.

Г.К. Рахимбаева

*Восточно-Казахстанский государственный технический университет
имени Д. Серикбаева, Усть-Каменогорск, Казахстан*

Лингвистические особенности исторических эпосов

Аннотация. В одном из крупнейших жанров казахского фольклора, эпическом жанре, часто используются заимствованные слова, устаревшие слова и различные языковые элементы. Они могут точно отражать жизнь определенной эпохи, мировоззрение того времени, национальную идентичность и обосновываются с помощью приведения конкретных примеров. Приводятся значения трудных для понимания арабских, персидских заимствований или диалектизмов, говоров, архаизма, элементов разговорной речи, и определяется цель их использования.

Ключевые слова: исторические эпосы, заимствованные слова, диалектизм, говор, архаизм, звуковые чередования, элементы разговорной речи.

G.K. Rakhimbayeva

*D. Serikbayev East Kazakhstan State Technical University,
Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan*

Linguistic features of historical epics

Abstract. One of the largest genres of Kazakh folklore, the epic genre often uses borrowed words, obsolete words, and various language elements. They can accurately reflect the life of a particular era, the worldview of the time, the mind, and national identity. The article analyzes the nature of the use of Arabic, Persian, Uzbek and Russian words, which are often found in some versions of historical epics, including the epics «Barak Batyr, Abylay», «Bazar Batyr», «Myrzash Batyr», «Tobagul Batyr» and is substantiated using specific examples. The meanings of difficult-to-understand Arabic, Persian borrowings or dialectics, dialect, archaism, elements of spoken speech are given and the purpose of their use is determined.

Keywords: historical epics, borrowed words, dialectics, dialect, archaism, sound alternations, elements of colloquial speech.

References

- 1 Sarybaev Sh, Kuryszhanov A. Epos shigarmalarynyn tekstologyasy turaly [He successfully Epos about works of] // Kazak adebiety [Kazak literature]. 1959. №20. P. 4. [in Kazakh]
- 2 Prokhorov E.I. Textologiya [Textual Criticism]. (Moscow, Higher school, 1966. 244 p.). [in Russian]
- 3 Kydyrmollauly N. Shygarmalary [Compositions]. (Almaty, VI an RK, 1978, package №874, notebooks 1, 2, 3) [in Kazakh]
- 4 Arabsha-kazaksha sozdik [Arabic-Kazakh dictionary]. 2-tom [Volume 2]. (Moscow, Higher school, 1989, -285 p.). [in Kazakh]
- 5 Barak Batyr, Abylay. Zhyrlaushysy - B [Gerlowski – B. Tursynbaev]. (Almaty, Nou SA RK, 1946, 744 packs, notebook 2) [in Kazakh]
- 6 Bazar Batyr. Zhyrlaushisy - Tursynbayev [gerloczy - Tursynbayev] (Almaty, Central Scientific Library of the Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 1941-1942, 358 packs, 5 notebooks). [in Kazakh]
- 7 Kazak tilinin dialektologyalyk sozdigi [Dialectological dictionary of the Kazakh language]. 1-tom [Volume 1]. (Almaty, Science, 1996, 96 p.). [in Kazakh]
- 8 Amanzholov S. Voprosy dialektologi i istorii kazahskogo yazyka [Questions of dialectology and the history of the Kazakh language]. Uchebnoe posobiye, 2-izdaniye, dopolnennoe [Textbook, 2nd edition, supplemented]. (Almaty, Sanat, 1997, 608 p.). [in Russian]
- 9 Tomashevsky B.V. Stilistika i stihoslojenie [Stylistics and versification]. (Leningrad, State University. PED.ed., 1962, 534 p.). [in Russian]
- 10 Tobagul Batyr. Zhyrlaushisy - E. Kunanbaev [Gerlowski – E. Kunanbaev]. (Almaty, VI Academy of Sciences of RK, the package 302, notebook 5). [in Kazakh]
- 11 Kazak tilinin tusindirme sozdigi [Explanatory dictionary of the Kazakh language]. 1-tom [Volume 1]. (Almaty, Gylym, 1986, 512 p.). [in Kazakh]
- 12 Kazak tilinin tusindirme sozdigi [Explanatory dictionary of the Kazakh language]. 4-tom [Volume 4]. (Almaty, Gylym, 1979. 672 p.) [in Kazakh]
- 13 Zhubanov Ye., Malbakhov M. «Kozy Korpesh - Bayan suly» jryrynin tekstologyasy [Textual criticism of the works of «Kozy Korpesh – Bayan Sulu»]. (Almaty, Gylym, 1994, 133 p.).

Автор жайлы мәлімет:

Рахимбаева Г.К. – филология ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, Д.Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік техникалық университеті, Өскемен, Қазақстан.

Rakhimbayeva G.K. - Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer, D. Serikbayev East Kazakhstan state technical university, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журналдың мақсаты. Филология ғылымдарының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиетті оқыту әдістемелерін және де ғылыми конференциялардың ең маңызды материалдарын, библиографиялық шолу мен сын пікірлерді көрсететін әдебиеттану және тілтану саласындағы мұқият тексеруден өткен ғылыми жұмыстарды жариялау.

2. Журналда мақаланы жариялаушы автор Ғылыми басылымдар бөліміне (*мекен-жайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қаласы, Қ.Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 402 кабинет*) қолжазбаның қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын тапсыру және **Word** форматындағы электронды нұсқасын **vest_phil@enu.kz** электрондық поштасына жіберу қажет. Қағазға басылған мақала мәтіні мен электронды нұсқасы бірдей болулары қажет. Мақаламен бірге автордың жұмыс орнынан алынған **Ілеспе хат** та тапсырылуы қажет. Мақалалар **қазақ, орыс, ағылшын** тілдерінде қабылданады.

3. Авторлардың редакцияға мақалаларды жіберуі «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысында» басуға және шет тіліне аударып, қайта басуға келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы өз туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына, барлық көшірмелердің, кестелердің, сұлбалардың, иллюстрациялардың тиісті түрде рәсімделгеніне кепілдеме береді.

4. Ұсынылатын мақала көлемі (жекедеректер мен әдебиеттер тізімін қоса):
- мақалалар үшін - 8 беттен 16 бетке дейін;
- сын пікірлер (монографияға, кітапқа) және конференция туралы пікір - 6 дан 12 бетке дейін.

5. Мақалаға қойылатын талаптар:

- **Microsoft Word** (docx) форматындағы файлда;
- **Times New Roman** шрифінде;
- жақтау жолағы 2x2x2x2;
- 1,5 жоларалық интервалы;
- 14 кегл;
- мәтінді жақтау көлеміне сәйкестендіру керек;
- Әрбір азатжол қызыл сызықтан басталуы қажет (1 см шегініс);
- **транслитерация** Library of Congress (LC) жүйесінде жасалуы керек.

Мақаланың құрылымы:

XҒТАР <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында **қою әріппен** жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемелерде жұмыс істесе, онда автордың тегі мен тиісті мекеменің қасында бірдей белгіше қойылады) Автор(лар)дың **E-mail-ы** – жақша ішінде (*курсивпен*);

Мақала атауы – жолдың ортасында (жартылай қою кіші әріппен жазылады)

Аңдатпа – (100-200 сөз) формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, зерттеу әдіснамасы мен әдістемесі, зерттеу нәтижелері, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер («Түйін сөздер» сөз тіркесі **жартылай қоюмен** белгіленеді) (5-8 сөз немесе сөз тіркестері) - Түйін сөздер зерттеу тақырыбын өте дәл бейнелеу керек, сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін мақала мәтінінің терминдерін және де басқа маңызды ұғымдарды қамтуы қажет.

Мақаланың негізгі мәтіні кіріспені, мақсат пен міндеттерді қоюылуын, зерттеу тақырыбы бойынша жұмыстардың шолуын, зерттеу әдістерін, нәтижелері/талқылауы,

қорытынды қамтуы қажет (жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1 см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады).

Кестелер, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр иллюстрация қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқаларына міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 153 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 185 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Мақаланың негізгі мәтініндегі кітапқа сілтеме қолданылған беттерді көрсету керек (мысалы, [1, 45 б.].)

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекенжайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілінде толтырылады.

6. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

7. Электронды корректурамен жұмыс істеу. Ғылыми басылымдар бөліміне түскен мақалалар жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Эксперттер ұсынылған мақалаға оның жариялау мүмкіндігі, жақсарту қажеттілігі немесе қабылданбауы туралы дәлелді қорытындысын қамтитын жазбаша сын пікір береді. Жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда авторлар үш күн аралығында мақаланың корректурасын жіберу керек. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі. Оң сын пікірлер алған мақалалар оларды талқылау және басылымға бекіту үшін журналдың редакциялық алқасына ұсынылады.

Журналдың басылым жиілігі: жылына 4 рет.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына келесі реквизиттер бойынша төлем жасау қажет (ЕҰУ қызметкерлері үшін - 4500 теңге; басқа ұйым қызметкерлеріне - 5500 теңге).

Реквизиттер:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кнп 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кнп 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кнп 859 – за статью

- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кнп 859. - за статью

«Мақала үшін, автордың АТЫ-ЖӨНІ»

Provisions on articles submitted to the journal “Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Goal of the journal. Publication of carefully selected original scientific papers in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, language and literature teaching methods, most significant proceedings of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish a paper in the journal must submit the paper in one hard copy (printed version), signed by the author, to the scientific publication office (at the address: 010008, the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, Satpayev St., 2. The L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Administrative Building, Office 402) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in **Word** format. At the same time, strict compliance between Word-version and the hard copy is required. And also the authors need to submit a cover letter.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of papers to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, the L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish papers in the journal and their re-publication in any foreign language. By submitting the text of the paper for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about themselves, lack of plagiarism and other forms of unauthorized use in the article, proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, and illustrations.

4. The recommended volume of the paper (including metadata and references):

- for papers – between 8-16 pages;
- for reviews (of monographs, books), reviews on conferences – between 6-12 pages.

5. Text formatting requirements:

- Microsoft Word file format (docx);
- Times New Roman font;
- the size of the fields 2 * 2 * 2 * 2;
- line spacing 1,0;
- size 14;
- text alignment in width;
- each paragraph beginning with the main line (indent 1 cm);
- transliteration is carried out according to the Library of Congress (LC) system.

Structure of the article:

IASTI <http://grnti.ru/> – first line, left

The content of the metadata about the author (see Рәсімдеу үлгісі / Paper template)

Initials and Surname of the author (s) – center alignment, italics

Full name of the affiliation, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization)

Author's e-mail (s) – in brackets (italics)

Paper title – center alignment (bold)

Abstract (100-200 words) must not contain formulas or repeat the content of the paper; it must not contain bibliographic references; it must reflect the summary of the paper, preserving the structure of the paper – introduction, methodology and research methods, research results, conclusion.

Key words (the phrase «Keywords» is bold) (5-8 words/word groups). Keywords must be extremely accurate to reflect the subject area of the study, include terms from the text of the paper and other important concepts that make it possible to facilitate and expand the possibilities of finding the paper by means of an information retrieval system).

The main text of the paper must contain an introduction, setting goals and objectives, a review of works on the research topic, research methods, results / discussions conclusion / conclusions – line spacing – 1, «main line» indent – 1.25 cm, justified alignment.

Tables, figures must be placed after the mention. Each illustration must be followed by the inscription. Figures should be clear, clean, and unscanned. Only those formulas referenced in the text are subjected to numbering.

All abbreviations and shprtentions, with the exception of obviously well-known, must be decoded when first used in the text.

Information about the financial support of the work is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text, references are indicated in square brackets. References must be numbered strictly in the order of mention in the text. The first reference in the text to a reference must have the number [1, 153 p.], the second – [2, 185 p.], Etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). Links to unpublished works are not allowed. Undesirable references to unlicensed publications are not recommended (examples of the description of the list of references, descriptions of the list of references in English, see below in the sample article).

At the end of the paper, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the paper is in Kazakh), in Kazakh and English (if the paper is in Russian) and in Russian and Kazakh (if the paper is in English language).

Information about the authors: last name, first name, patronymic, scientific degree, position, affiliation, full business address, telephone, e-mail – in Kazakh, Russian and English.

6. The manuscript must be carefully verified. Non-compliant manuscripts will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Papers submitted to the Department of Scientific Publications (editing office) are sent for anonymous review. Experts give a written review of the submitted paper with a reasoned conclusion about the possibility of its publication, the need to send for revision or (rejection) of the paper. Papers that have received a negative review are not accepted for reconsideration. Authors should, within three days, send the proofreading of the paper if it is decided to finalize the paper. Corrected versions of papers and the author's response to the reviewer are sent to the editor. Papers with positive reviews are submitted to the editorial board of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive opinion on publication must pay to the following banking details (for ENU employees – 4,500 KZT, for outside organizations – 5,500 KZT).

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«For the publication, Name of the author»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия Филология»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающих актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значимые материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале, необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором, в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 402) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией. Также авторам необходимо предоставить **сопроводительное письмо**.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя – Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева – публикации статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Рекомендованный объем (включая метаданные и список литературы):

- для статей – от 8 до 16 страниц;
- для рецензий (на монографии), отзывов о конференциях – от 6 до 12 страниц.

5. Требования к форматированию текста:

- формат файла Microsoft Word (docx);
- шрифт Times New Roman;
- размер полей 2*2*2*2;
- междустрочный интервал 1,0; – кегль 14;
- выравнивание текста по ширине;
- каждый абзац должен начинаться с красной строки (отступ 1 см);
- транслитерация осуществляется по системе Library of Congress (LC).

Схема построения статьи:

ГРНТИ <http://grnti.ru/> – первая строка, слева

Содержание метаданных об авторе (см. Рәсімдеу үлгісі/Образец оформления статьи/ Template)

Инициалы и фамилия автора(ов) – выравнивание по центру (начертание курсивом)

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках (начертание курсивом)

Название статьи – выравнивание по центру (начертание полужирным)

Аннотация (100-200 слов) не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, методологию и методику исследования, результаты исследования, заключение.

Ключевые слова (словосочетание «Ключевые слова» выделяется полужирным) (5-8 слов/словосочетаний). Ключевые слова должны предельно точно отражать предметную область исследования, включать термины из текста статьи и другие важные понятия, позволяющие об-

легчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку цели и задач, обзор работ по теме исследования, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» – 1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нерцензируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Эксперты дают письменную рецензию на представленную статью с мотивированным заключением о возможности ее опубликования, необходимости направить на доработку или (отклонении) статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию, к повторному рассмотрению не принимаются. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи в случае принятия решения о доработке статьи. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию, необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«За публикацию ФИО автора»

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Жауапты редактор, компьютерде беттеген: Гүлсім Базылхан

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
- 2020. - 2 (131). - Нұр-Сұлтан: ЕҰУ. 152-б.
Шартты б.т. - 19,0 Таралымы - 25 дана
Электронды нұсқа: [http:// bulphil.enu.kz](http://bulphil.enu.kz)

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қаласы, Қ. Сәтбаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды